

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Formació: Educació per al Desenvolupament Sostenible adreçat al Professorat Universitari

RIMDA
2024RSU-UB/013
Facultat d'Educació

Mòdul I

Bases de l'Educació per al Desenvolupament Sostenible (EDS)

Empezar

Mihaela Vancea,
mihaela.vancea@ub.edu

Julio Rodríguez Rodríguez,
julio.rodriguez.ro@ub.edu

Mercedes Pilar Blanco Navarro,
mpblanco@ub.edu

Carolina Lucía Quirós Domínguez,
cquiros@ub.edu

Amanda Aliende Da Matta,
amanda.aliende.matta@ub.edu

Índex

Tema 1

L'Agenda 2030 i
els 17 ODS

Tema 2

Educació per al
Desenvolupament
Sostenible (EDS)

Tema 3

Perspectives
teòriques en EDS

Tema 4

Sostenibilitat i
responsabilitat social
en la universitat

**Resultats
d'aprenentatge**

Bibliografia

Índex

Bibliografia

- Burns, Heather. (2011). Teaching for transformation:(Re) Designing sustainability courses based on ecological principles. *Journal of Sustainability Education*, 2. https://pdxscholar.library.pdx.edu/elp_fac/20/
- Burns, Heather. (2024). *Transformative Sustainability Pedagogy: Designing and Facilitating Eco-Spiritual Learning*. Springer Nature.
- Collazo Expósito, Leslie Mahe, i Granados Sánchez, Jesús (2020). Implementation of SDGs in university teaching: A course for professional development of teachers in education for sustainability for a transformative action. *Sustainability*, 12(19), 8267. <https://doi.org/10.3390/su12198267>
- Hemenway, Toby. (2009). *Gaia's garden: a guide to home-scale permaculture*. Chelsea Green Publishing.
- Kumar, Satish. (2002). *You are therefore I am: A declaration of dependence*. Bloomsbury Publishing.
- Vaughn-Lee, Llewellyn. (2016). *Spiritual ecology: The cry of the earth*. The Golden Sufi Center.
- Imatges d'ús lliure, Freepik: <https://www.freepik.com/>

Tema 1

L' Agenda 2030 i els 17 ODS

- Què és el desenvolupament sostenible i quines són les seves dimensions?
- Quins són els ODS i com es relacionen amb les tres dimensions de la sostenibilitat?

Desenvolupament sostenible

- **Definició:** satisfer les necessitats del present sense comprometre la capacitat de les generacions futures per satisfer les seves (Informe Brundtland de l'ONU, 1987).
- Integra **tres pilars fonamentals:** el desenvolupament econòmic, la inclusió social i la protecció del medi ambient.

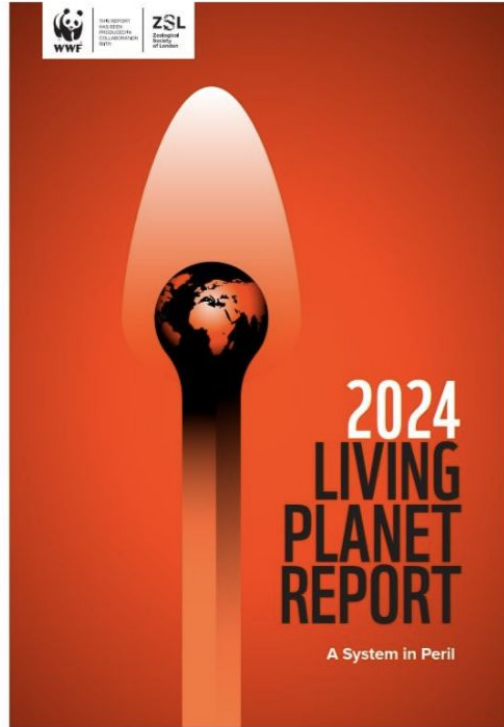
Serien necessaris 2,8 planetes si tot el món consumís com un ciutadà mitjà de la UE (WWF, 2019)

Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS)

- En 2015, els Estats membres de l'ONU van crear l'Agenda 2030 amb 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible per assolir aquestes fites.
- Els 17 ODS abastent les tres dimensions del desenvolupament sostenible: l'economia, el desenvolupament social i el medi ambient.
- **Dinàmica:** "El Trivial dels ODS"

Un sistema en perill

- Més de la meitat dels ODS per al 2030 no s'assoliran, i el 30% estan estancats o empitjorant.
- Els compromisos climàtics actuals portarien a un augment global de gairebé 3°C, desencadenant punts crítics catastròfics.
- Les estratègies nacionals per a la biodiversitat són insuficients i manquen de suport a nivell global.

Tema 2

Educació per al Desenvolupament Sostenible (EDS)

- Què és l'Educació per al Desenvolupament Sostenible?
- Quines competències desenvolupa?
- Quines metodologies i estratègies pedagògiques?

Educació per al Desenvolupament Sostenible (EDS)

OBJETIVOS **DE DESARROLLO SOSTENIBLE**

- Busca reforçar el paper de l'educació en la construcció d'un món més just i sostenible, alineant-se amb l'Agenda 2030 i els seus 17 ODS. És clau per assolir l'ODS 4 i contribueix decisivament a la resta d'objectius.
- Fomenta la ciutadania global, la igualtat de gènere i els drets humans, integrant-se en tots els nivells: (a) polítiques educatives, (b) plans d'estudi, (c) formació docent i (d) avaluació estudiantil.
- Com a procés d'aprenentatge permanent i integral, enforteix les dimensions cognitives, socials, emocionals i conductuals de l'estudiantat.
- És una educació transformadora, interactiva i basada en projectes, amb un enfocament centrat en l'estudiantat.

Competències per al desenvolupament sostenible

- L'Educación per al Desenvolupament Sostenible promou en l'estudiantat el desenvolupament de les competències clau per a la sostenibilitat com el pensament crític, la resolució de problemes i la col·laboració, entre altres...

Quadre 1.1. Competències clau per a la sostenibilitat

Competència de pensament sistèmic: la capacitat de reconèixer i comprendre les relacions; analitzar sistemes complexos; pensar com els sistemes s'integren en els dominis i les escales diferents; i afrontar la incertesa.

Competència preventiva: la capacitat de comprendre i avaluar múltiples futurs —possible, probable i desitjable; crear la pròpia visió del futur; aplicar el principi de cautela; avaluar les conseqüències de les accions; i abordar els riscos i els canvis.

Competència normativa: la capacitat de comprendre i reflexionar sobre les normes i els valors subjacents a les accions pròpies; i negociar els valors, els principis i els objectius de la sostenibilitat en un context de conflictes d'interessos i equilibris, coneixements incerts i contradiccions.

Competència estratègica: la capacitat de crear i aplicar col·lectivament accions innovadores que fomentin la sostenibilitat a escala local i més enllà.

Competència de col·laboració: la capacitats aprendre dels altres; entendre i respectar les necessitats, perspectives i accions dels altres (empatia); comprendre els altres, identificar-s'hi i ser-hi sensibles (lideratge empàtic); abordar els conflictes en un grup; i facilitar la resolució de conflictes col·laborativa i participativa.

Competència de pensament crític: la capacitat de qüestionar normes, pràctiques i opinions; reflexionar sobre els valors, les percepcions i les actuacions propis; i prendre una posició en el discurs de la sostenibilitat.

Competència de consciència d'un mateix: la capacitat de reflexionar en la funció que un mateix té dins la comunitat local i la societat (global); avaluar constantment i continuar motivant les accions pròpies; i abordar els sentiments i els desitjos propis.

Competència de resolució de conflictes integrada: la capacitat global d'aplicar diferents marcs de resolució de conflictes a problemes complexos de sostenibilitat i generar possibles solucions viables, inclusives i equitatives que promoguin el desenvolupament sostenible, tot integrant les competències assenyalades abans.

- **Metodologies actives:** l'aprenentatge basat en reptes, l'aprenentatge basat en problemes i l'aprenentatge basat en projectes; l'aprenentatge servei; els debats; les simulacions; els jocs de rol; i l'avaluació crítica d'estudis de cas.
- **Metodologies transformadores:** co-creació, co-disseny; promouen una ciutadania sostenible que es caracteritza pel seu compromís amb la transformació de la societat, implicant responsabilitat, pensament crític i un procés socioeducatiu continu.

Tema 3

**Perspectives teòriques fonamentals
en Educació per a la Sostenibilitat
(EDS)**

- Quina perspectiva teòrica puc utilitzar en l'EDS?

Drets Humans i Justícia Social

DECLARACIÓN UNIVERSAL DE DERECHOS HUMANOS

El 10 de diciembre de 1948 la Asamblea General de las Naciones Unidas proclama la presente Declaración Universal de Derechos Humanos:

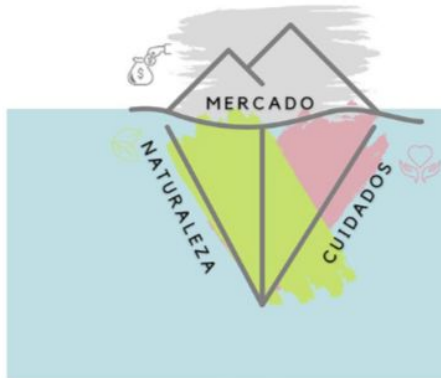

1. Todos nacemos LIBRES e IGUALES.	16. Derecho al MATRIMONIO.
2. NO HABRÁ DISTINCIÓN por motivo de raza, color, sexo, idioma, religión, opinión política o de cualquier otra índole social, política o económica.	17. Derecho a la PROPIEDAD.
3. Todos tenemos DERECHO A LA VIDA.	18. Derecho a la LIBERTAD DE PENSAMIENTO.
4. Nadie está sometido a ESCLAVITUD.	19. Derecho a la LIBERTAD DE EXPRESIÓN.
5. Nadie será sometido a TORTURA.	20. Derecho a la LIBERTAD DE REUNIÓN.
6. Todo ser humano tiene derecho a una PERSONALIDAD JURÍDICA.	21. Derecho a la DEMOCRACIA.
7. Todos somos IGUALES ANTE LA LEY.	22. Derecho a la SEGURIDAD SOCIAL.
8. Toda persona tiene derecho a DEFENDERSE ANTE LOS TRIBUNALES.	23. Derecho al TRABAJO.
9. Nadie podrá ser DETENIDO, PRESO o DESTERRADO arbitrariamente.	24. Derecho al OCIO.
10. Derecho a un JUICIO JUSTO.	25. Derecho al NIVEL DE VIDA ADECUADO.
11. Derecho a PRESUNCIÓN DE INOCENCIA.	26. Derecho a la EDUCACIÓN.
12. Derecho a la INTIMIDAD.	27. Derecho a la CULTURA.
13. Derecho a CIRCULAR LIBREMENTE.	28. Derecho al ORDEN SOCIAL.
14. Derecho de ASILO.	29. Derecho a las LIBERTADES y al RESPETO DE LA COMUNIDAD.
15. Derecho a la NACIONALIDAD.	30. Derecho a que estos derechos NO SEAN SUPRIMIDOS en ninguna circunstancia.

Tomado de:
<http://www.un.org/es/universal-declaration-human-rights/>

- L'educació en drets humans s'insereix en l'educació psicoemocional i l'educació per a la pau de l'estudiantat.
- El vincle entre la vida escolar i la vida adulta: el llenguatge i les actituds racistes a l'escola es solen perpetuar en el lloc de treball (Young and Black, 2020).
- Els 17 ODS es basen en els drets humans (els mateixos valors).
- La justícia social es basa en la igualtat d'oportunitats, capacitats i els drets humans, més enllà del concepte tradicional de justícia legal (Rawls, Marx, Honneth, Fraser, Ostrom, Sen, Nussbaum...).

Ecologisme i feminisme

¿Cuáles dirías que son los sectores mejor remunerados?

¿Nos dan una vida más digna o menos digna?

¿Contaminan más o menos?

¿Quién dirías que lleva a cabo estas tareas?

• **Què sosté el nostre sistema?**

Sostenibilitat de la vida: L'iceberg c economia feminista

- Reflexionar sobre:

- els límits de la economia;
- el paper que el gènere juga en l'economia;
- la invisibilització dels processos productius que succeeixen a les llars i les seves implicacions en les desigualtats de gènere.

Ecofeminisme

- **L'ecofeminisme** combina "eco", del grec oikos (casa, medi ambient), i "feminisme", el moviment per la igualtat de gènere. El terme va ser encunyat per Françoise d'Eaubonne (1974) per evidenciar la relació entre l'explotació de la natura i l'opressió de les dones.
- És una corrent de pensament i pràctica política que subratlla la nostra **ecodependència** i **interdependència**.

Ecofeminisme a l'aula d'universitat

- El **model iceberg** de les economies patriarcales capitalistes.

- Aplicació de l'**ecofeminisme** en entorns d'educació superior:

– Introduir i aprofundir en el concepte d'**ecofeminisme** i la seva rellevància en els estudis acadèmics.

– Promoure la consciència sobre la **biodiversitat**, la **natura** i les **cures** com a eixos transversals en la docència, la recerca i la gestió universitària.

Font: Adaptació de Bennholdt-Thomsen i Mies (1999:31). Il·lustració d'Imogen Shaw.
<https://www.ecologiapolitica.info/?p=10136>

Ecofeminisme en acció

- **Aplicació en la docència:** Fomentar una pedagogia i exemples que promoguin el respecte per la **natura**, els **drets humans i laborals** i la **cura**. Potenciar formacions en **sobirania alimentària**, **comerç just** i **ecofeminisme**.
- **Aplicació en la gestió universitària:** Quin tipus de projectes impulsem? Col·laborem amb multinacionals de consum massiu o amb **cooperatives sostenibles** i **entitats socials** que promouen un model més just i respectuós?
- **Aplicació en la vida personal:** Comprem a **petits productors** que cuiden la terra o a grans superfícies amb excés de plàstic? Apostem per **roba de fabricants locals** o per multinacionals amb pràctiques laborals i ambientals abusives?

Aprenentatge transformacional

- Les maneres d'ensenyar i aprendre, formals i informals, estan encara arrelades en un **paradigma modernista** basat en la predicció, el control, la causalitat i la separació.
- Hi ha una necessitat de moure'ns cap a un **paradigma ecològic**, que és sistèmic, espiritual i holístic, per reconnectar-nos amb el nostre sentit de pertinença al món i amb els ritmes i cicles de la vida.
- L'**aprenentatge transformacional** ofereix oportunitats per (re)examinar les nostres maneres de ser i entendre el món, veient-nos com a éssers espirituals, relacionals, ecològics i interconnectats.

Disseny ecològic

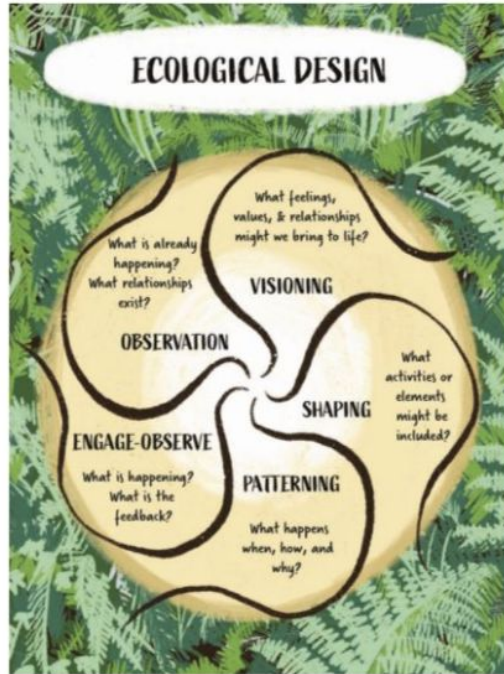

Fig. 20.1 El procés emergent de disseny ecològic (Burns, 2024, p. 164)

- **Paradigma ecològic holístic:** com a dissenyadores humans no estem separades de la natura, la terra; estem profundament **interconnectades** amb altres éssers.
- El **disseny ecològic** es basa en **cinc etapes**: 1) observar; 2) imaginar; 3) planificar; 4) desenvolupar; 5) implementar (Hemenway, 2000).
- Es fonamenta en la connexió constant amb el medi i la reflexió contínua per adaptar-nos als canvis i crear solucions més sostenibles.

Pedagogia transformadora de la sostenibilitat (Burns, 2011)

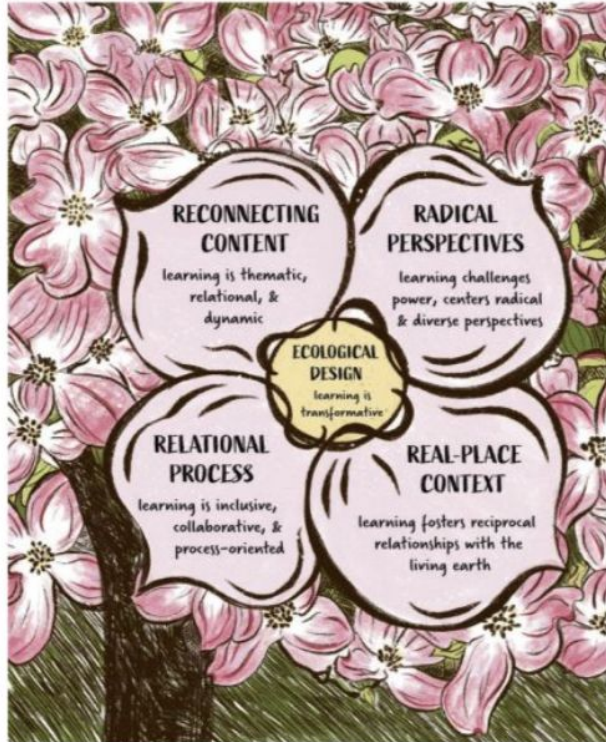

Fig. 21.2 The Burns Model of Sustainability Pedagogy

- Promou la necessitat de passar de visions del món i patrons de desenvolupament antropocèntrics a **visions biocèntriques i/o ecocèntriques**.
- Es basa en el **disseny ecològic** i l'**aprenentatge transformacional**, creant oportunitats per a un aprenentatge **complex, multidimensional, significatiu i relacional**.

1. **Reconectant el contingut:** l'aprenentatge és temàtic, relacional i dinàmic.
2. **Perspectives radicals:** l'aprenentatge desafia els paradigmes i pràctiques actuals, incloent-hi perspectives radicals i diverses.
3. **Context real del lloc:** l'aprenentatge fomenta relacions recíproques amb el lloc i la comunitat de pertinença.
4. **Procés relacional:** l'aprenentatge es inclusiu, col·laboratiu i orientat al procés.

Tema 4

Sostenibilitat i responsabilitat social en la universitat

- Per què és important la sostenibilitat i la responsabilitat social en l'educació superior?
- Com promoure una cultura de sostenibilitat en l'universitat?

Importància de la sostenibilitat i la responsabilitat social en l'educació superior

- La **Conferència de Rectors de les Universitats Espanyoles** (CRUE): compromís amb l'Agenda 2030, destacant la importància de la universitat com a agent transformador i promotor de la universalitat, el coneixement compromès i el vincle amb la societat.
- L'**Informe de Sostenibilitat de la UB (2022-23)**: compromís d'incloure competències i habilitats transversals en sostenibilitat en tots els nivells d'estudi per a l'any 2025, amb un professorat acreditat i personal de suport capacitat.
- L'**eix 3 del model acadèmic i docent UB**: educar per el compromís amb la societat i amb els ODS.
- **Avantatges per el professorat i l'estudiantat**: promoció d'una cultura de sostenibilitat, desenvolupament de competències per a la sostenibilitat (professorat, alumnat, administració).
- **Impacte positiu en la societat**: universitats com a agents de canvi social i ambiental.

Preguntes de debat:

- Quins obstacles trobem a les universitats per integrar la sostenibilitat en el currículum i les pràctiques educatives? Com podem abordar aquests reptes de manera efectiva?
- Com contribueix l'educació per al desenvolupament sostenible a la formació de ciutadans conscients i responsables? Quines metodologies podem utilitzar per avaluar aquest impacte?
- Quines estratègies podem implementar per fomentar la col·laboració entre diferents disciplines en el context de la sostenibilitat? Quins avantatges aporta aquesta col·laboració a l'educació i a la societat?
- Com pot la tecnologia ajudar a promoure la sostenibilitat en l'educació? Quines pràctiques responsables podem adoptar per assegurar un ús efectiu i ètic de la tecnologia en aquest context?